

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

4 (149)

1998. gada 23. februāris

Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē

1998. gada 13. februārī ievēlētas

Latvijas Zinātņu akadēmijas amatpersonas:
prezidents Jānis STRADIŅŠ, viceprezidents
Juris EKMANS, viceprezidents Tālis MILLERS,
ģenerālsēkretārs Andrejs SILIŅŠ, akadēmiskās
mantzinis Uldis VIESTURS; Fizikas un tehnisko
zinātņu nodaļas priekšsēdētājs Juris EKMANS,
Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļas priekš-
sēdētājs Raimonds VALTERS, Humanitāro un
sociālo zinātņu nodaļas priekšsēdētājs Viktors

HAUSMANIS, Bibliotēku padomes priekšsēdētājs
Valdis Jānis BĒRZIŅŠ.

Zinātņu akadēmijas Senāta locekļi:
Mārtiņš BEKERS, Andris BUIKIS, Andris CAUNE,
Ivars KALVIŅŠ, Ivars KNĒTS, Vija KLUŠA, Maija
KŪLE, Egons LAVENDELIS, Ilmārs LAZOVSKIS,
Olģerts LIELAUSIS, Valentīna SKUJINA, Vitauts
TAMUŽS, Pēteris ZVIDRIŅŠ, Juris ZAČIS.

Senāta locekļi ar padomdevēja balsstiesībām:
Raita KARNĪTE un Baiba RIVŽA.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Uzraudzības padomes locekļi:

Emilija GUDRINIECE, Mārgers LĪDAKA,
Imants MATĪSS, Edgars SILIŅŠ, Kalvis TORGĀNS.

LZA gada pilnsapulcē

Š. G. 13. FEBRUĀRĪ NOTIKA LATVIJAS ZINĀTŅU
AKADĒMIJAS GADA PILNSAPULCĒ.

Tās iesākumā LZA prezidents Tālis Millers lūdza ar klusuma
brīdi godināt pagājušajā gadā aizsaulē aizgājušos akadēmijas
locekļus — ķīmiķi Varvaru Sergejevu, mākslinieku Induli Zariņu,
bioloģi Magdu Staudingeru-Voitu, tiesībzinātnieku Jāni Vēberu, fiziķi
Māri Jansonu, teologu Jāni Rozentālu, valodnieku Konstantīnu
Karuli, inženieri Kārlī Irbīti, vēsturnieku un publicistu Uldi Ģērmani.

Latvijas Zinātņu akadēmijas balvas 1997. gadā tika pasniegtas
Censonim Šķiņķim (Paula Lejiņa balva lauksaimniecībā), Jev-
genijam Kotominam (Fridriha Candra balva fizikā un matemātikā),
Jurijam Tarnopolskim (Fridriha Candra balva inženierzinātnēs un
mehānikā), Tālim Milleram (Gustava Vanaga balva ķīmijas
zinātnēs), Mārtiņam Bekeram (Heinricha Skujas balva bioloģijas
zinātnēs), Olģertam Krastiņam (Kārļa Baloža balva taut-
saimniecībā), Janīnai Kursītei-Pakulei (Viļa Plūdoņa balva latviešu
literatūrzinātnē), Jānim Bērziņam (Arveda Švābes balva Latvijas
vēsturē). Kristoferam Krīstapam Zariņam un Ilmāram Lazovskim
Paula Stradiņa balvas medicīnas zinātnē un tās vēsturē līdz ar
Asklepija statuetēm jau bija pasniegtas š. g. 20. janvārī Paula
Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā, kur notika Paula Stradiņa 35.
lasiņumi un kur abi laureāti nolasīja savas akadēmiskās lekcijas.

Balvas tika pasniegtas arī 1997. gada studentu balvu laureātiem
(skat. "Zinātnes Vēstnesis" 1997. g. nr. 21), kuri līdz ar diplomu un
ziediem saņēma arī tikko grezni iespiesto "Zinātnieka ētikas
kodeksu", tā sakot — celmaizī tālākajās zinātnieka gaitās, jo uz
viņiem tiek liktas lielas cerības.

Pilnsapulces darba kārtībā LZA prezidenta T. Millera runa bija
nosaukta "Pārdomas par LZA darbību 1994.—1997. g." Šis četru
gadus ilgs laika posms nav izvēlēts nejauši — tieši tik ilgu laiku ar nelielām
izmaiņām ir strādājusi pašreizējā Zinātņu akadēmijas "administrā-
cija". Šajā laikā notikusi **LZA juridiskā statusa sakārtošana**, ko
jau ievadījis 1992. gadā pieņemtais Likums par zinātnisko darbību
un pilnsapulces lēmums par klasiskā tipa akadēmijas, t. i., sastā-
vošas tikai no akadēmijas locekļiem, nevis institūtiem, izveidošanu.
1996. gadā tika pieņemti grozījumi Likumā par zinātnisko darbību,
1997. gada 23. janvārī LR Saeima vienbalsīgi (!) apstiprināja LZA
Hartu. Ar LR MK 1994. gada 5. jūlija rīkojumu LZA Augstceltnē,
Zinātnes nams Lielupē un garāžu komplekss nodots LZA valdījumā.
(Pēdējais gan vēl atrodas darba procesā.) 1997. gada 21. novembra
pilnsapulcē pieņemti LZA Statūtu grozījumi. Taču jau toreiz tika
teikts, ka darbu nevar uzskatīt par pabeigtu, jo dzīve nepārtraukti
ienes jaunas korekcijas, kas būs jāatspoguļo arī Statūtos. Jau
saņemti vairāki priekšlikumi par grozījumiem LZA Statūtos.

Akadēmija līdz šim nav pārāk bieži izmantojusi tai dotās īpašās
pilnvaras. Šobrīd pozitīvākā iniciatīva ir saistīta ar emeritēto
zinātnieku nosaukuma un materiālā atbalsta piešķiršanu. Šobrīd
LZA ir uzņēmusies 113 emeritēto zinātnieku aprūpi.
Ne viss ir kārtībā ar īpašuma jautājumu. T. Millers citēja spārnoto
teicienu "Ir īpašums — ir problēmas, nav īpašuma — nav problēmu".
Problēmas ir tajā ziņā, ka jāsaglabā sasniegtais. Jau dzirdamas
runas, ka bij. Kolhoznieku namā vajadzētu izmitināt Nacionālo
bibliotēku u. t. m., tādēļ nākošajā darba etapā vajadzētu panākt šīs
ēkas un arī Lielupes Zinātnes nama nodošanu **īpašumā**. Taču ne
mazāk svarīgi ir tos pietiekami racionāli un efektīvi apsaimniekot, it
īpaši tas attiecināms uz Zinātnes namu Lielupē, kas ziemā tiek
iekonservēts.

Otrs svarīgais liels jautājums ir **LZA struktūras izmaiņas**.
Ar 1992. gada 14. februāra LZA pilnsapulces lēmumu par LZA
institūtu patstāvību sākās to atiešana no akadēmijas, kas turpinājās
līdz 1994. gada 1. jūlijam, jo no šī laika tie pārgāja Izglītības un
zinātnes ministrijas pārvaldē. Šajā laikā sākās arī SKB un rūpniec-
ības privatizācijas process, kas tuvojas nobeigumam. Visgrūtāk gāja ar
Salaspils objektu nodošanu pašvaldībai, un tikai 1997. gada vidū
izdevās tai nodot **visus** objektus, tiesa, saglabājot aptuveni 27 000
latu lielu komunālo maksājumu un nodokļu parādu, ko, iespējams,
nāksies nomaksāt akadēmijai.

Zinātnisko institūtu integrēšanās universitātēs (sākotnējā for-
mula gan bija: universitāšu un zinātnisko institūtu integrācija) bieži
vien noritējusi formāli.

Šajā laikā ir radušās arī jaunas zinātniskās vienības, kas
sadarbojas ar Latvijas Zinātņu akadēmiju. T. Millers nosauca četras
— Ventspils Starptautiskais radioastronomijas centrs, Serifikācijas
centrs, Baltijas stratēģisko pētījumu centrs un FEMIRC — Latvia
— inovāciju rosināšanas centrs. Vēl būtu jāpiemin arī Sciento-
metristu grupa, kas arī varētu izveidoties par centru. Būtu vēlams
Ekonomisko pētījumu centra izveide, ko prasa šodienas realitātes.

T. Millers demonstrē, kā mainījies **Latvijas Zinātņu akadēmijas
locekļu skaits**.

LZA locekļi	1990	1994	1998
kopējais skaits	64	227	278
īsteno locekļu skaits	27	72	84
korespondētājlloc. skaits	36	54	66

Galvenā problēma ir — gados jaunu kvalificētu zinātnieku
iesaistīšana akadēmijas sastāvā.

Runājot par **sadarbību ar zinātniskām iestādēm un bied-
rībām**, prezidents nosauca asociatīvus līgumus, kopīgas balvas,
taču daudz jāstrādā turpmāk. Ir vienošanās par LZA sadarbību ar
LLMZ un LRA Aizsardzības ministriju. Ir mutisks piedāvājums par
sadarbību arī no Medicīnas akadēmijas.

Sadarbībā ar valsts pārvaldes institūcijām jāatzīmē divi
līmeņi. Ja izveidojies labs kontakts ar izglītības un zinātnes ministru
un ministrijas Augstākās izglītības un zinātnes departamentu, kā
arī ar Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisiju likumdošanas
jomā, tad ar Saeimu un valdību kopumā tas līdzinās nullei. Uz visiem
akadēmijas sūtiem priekšlikumiem, lēmumiem u. c. dokumentiem
atbilde ir vai nu "nodots komisijai izskatīšanai", vai atbildes vispār
nav.

Starptautiskās sadarbības ietvaros zinātnieki izmanto divpu-
sējo sadarbības līgumu paredzētās apmaiņas iespējas. Tāpat sek-
mīga ir LZA piedalīšanās starptautiskās zinātniskās organizācijās.
Jau tradicionāla kļuvusi Baltijas zinātņu akadēmiju sadarbība, kuras
ietvaros tiek izstrādāti trīs kopīgi projekti — baltonikā, Baltijas jūras
aizsardzībā un enerģētikā. Pagājušajā gadā Vīnā tika izteikts priekš-
likums papildināt tos ar vēl vismaz divām kopīgām programmām.
Jau divus gadus tiek rīkotas 3 + 5 tikšanās, kur Baltijas zinātņu
akadēmiju vadītājiem pievienojas arī piecu Ziemeļvalstu akadēmiju
vadītāji. Šie kontakti ir ļoti vērtīgi, jo palīdz mums ieliet Ziemeļvalstu
reģiona zinātniskajā apritē.

T. Millers neslēpa arī **problēmas**. Tā ir valsts pārvaldes institū-
ciju neizlēmība par valsts attīstības politiku. Tas, protams, ir nepie-
tikamais zinātnes finansējums, kas katru gadu kļūst arvien mazāks,
jo pieaugums nesedz pat inflāciju. Tā rezultātā mēs sākam atpaukt
ne tikai no lgaunijas, bet arī no Lietuvas un ieņemam stabili pēdējo
vietu Baltijas valstu vidū. Valsts struktūru ignorējošā attieksme pret
zinātni veicina zemu zinātnes prestižu sabiedrībā. Vērojama sma-
dzeņu noplūde — kā uz ārzemēm, tā uz biznesa un pārvaldes
jomām.

LZA ģenerālsēkretārs Andrejs Siliņš aicināja visus datus par
LZA darbību 1997. gadā meklēt Latvijas Zinātņu akadēmijas
Gadagrāmatā 1998, piezīmēdams, ka ne jau katra zinātņu akadē-
mija savu Gadagrāmatu spēj nodrukāt nepilna pusotra mēneša
laikā. To var tikai retā. Viņš runāja arī par to, ka pēdējos gados
vairāki LZA ārzemju locekļi ir atgriezušies dzīvot Latvijā un viņiem
nebūtu vairs piemērojams ārzemju locekļa statuss. Jādomā, kā to
atrisināt. Ar skaitļiem parādot, ka Latvija ir valsts ar vismazāko
zinātnei paredzēto kopprodukta daļu no tām 10 valstīm, kas preten-
dē uz uzņemšanu Eiropas Savienībā, kas krasi disonansē ar Eiropas
Savienības prasībām, A. Siliņš aicināja ātrāk izlemt par Latvijas
līdzdalību ES 5. struktūrprogrammā un paredzēt tam nepieciešamos
līdzekļus, jo vēl jau mēs nokavējuši neesam. No prezidija tribīnes
esot redzams, ka ministrs J. Celmiņš piekristoši mājot ar galvu. Kā
pozitīvu faktu, kas pasaules sabiedrību informē par mūsu Zinātņu
akadēmiju un tās darbību, A. Siliņš nosauc LZA lapu internetā.

Tālākajā pilnsapulces gaitā tās dalībnieki uzklaušoja LZA
Uzraudzības padomes ziņojumu, kā arī LZA prezidenta kandidāta
akadēmijā Jāņa Stradiņa runu, ko publicējam pilnībā.

Pilnsapulces debatēs izvērsās diskusijas par "no augšas"

pieprasīto habilitētā doktora zinātniskā grāda likvidēšanu, pie kam
nevis 2002. gada 1. janvārī, kā to ierosināja akadēmija, pat ne 2001.
gada 1. janvārī, kāds bija Saeimas darba grupas priekšlikums, bet
praktiski tūlīt pat — 1999. gada 1. janvārī, jo par šo priekšlikumu
stingri iestājas bijušie ierēdņi bez habilitētā doktora grāda, kuri
tādējādi cer uz profesoru vietām universitātēs. Par to satraukti runāja
A. Siliņš, I. Kalviņš, A. Buiķis. Nav noslēpums, ka šobrīd doktora
grādu piešķir pat par maģistra līmeņa darbu. Tad nu perspektīva ir
šāda — šis maģistra darbs nostāties vienā līmenī ar habilitētajiem
doktoriem un ieņems profesora vietu, jo tas ir likumsakarīgi, ka
pelēcības balsos par pelēcībām. Atteikties no habilitētā doktora un
pāriet uz vienlīmeņa zinātnisko grādu sistēmu varēs tikai tad, kad
būs pacelts prasību līmenis doktora disertācijām, izstrādāti jauni
kritēriji. Ir jāiet no otras puses — nevis jānosaka termiņi un tad pa
galvu, pa kaklu jācenšas tajos iekļauties, bet jāizveido jauna sistēma
un tikai tad jānosaka termiņi. Par šo priekšlikumu pilnsapulce
nobalsoja, un tas pēc formulējumu precizēšanas tiks iesniegts
Saeimā.

Otrs konkrēts priekšlikums skāra emeritētos zinātniekus. Pēc
M. Bekera ierosinājuma pilnsapulce nolēma lūgt valdību izdalīt
līdzekļus katru gadu 50 jaunām emeritēto zinātnieku vakancēm.

Pēc T. Millera ierosinājuma Latvijas Zinātņu akadēmijas
pilnsapulce nosūtīja apsveikumus Lietuvas Zinātņu akadēmijai un
lgaunijas Zinātņu akadēmijai viņu valstu 80. gadadienā.

Pilnsapulce tika informēta par LZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļas
lēmumu mainīt savu nosaukumu un turpmāk saukties par LZA
Ķīmijas, bioloģijas un medicīnas nodaļu. Tāpat ir saņemta vēstule
no LZA Ārzemju nodaļas priekšsēdētāja N. Balabkina, ka nodaļu
turpmāk vadīs nevis viņš vienpersonīgi, bet nodaļas padome, kurā
ietilpst N. Balabkins, J. Melngailis, E. Vedējs, V. Viķe-Freiberga,
G. Ķeniņš-Kings.

Z. Kipere

GLEZNOTĀJAS ALĪSES KALNIŅAS DĀVANA LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAI

Pagājušā gada nogalē LZA saņēma Kanādā dzīvojošās latviešu
mākslinieces Alises Kalniņas dāvanu — septiņu gleznu ciklu "Varas
mantojums". Septiņās gleznās satraucošās krāsās uzsvērti
vertikālās līnijās simboliski paustas vissatraucošākās atmiņas par
Otrā pasaules kara pārdzīvojumiem. Pirmajā gleznā redzama jauna
ģimene, tālāk nāk nepārdzēstās deportēto kolonas, trakojošās
liesmas aiziet bojā cilvēki un vērtības. Kara nevainīgo upuru skaitā
ir sievietes un bērns. Baismīgs ir kara un varmācības mantojums.

Alise Kalniņa dzimusi 1908. g. 12. XI Rīgā. Beigusi Latvijas
Mākslas akadēmiju (1942), iegūstot A. Humbolta stipendiju divu gadu
studijām Drēzdenē, Mākslas augstskolā. Kara ceļi neatved mājās.
Kopš 1948. gada māksliniece ar dzīvesbiedru tēlnieku Ludvigu
Kalniņu dzīvo Monreālā, Kvebekā.

Māksliniecei ir tuvs simbolisms, attālināts no reālās dzīves,
tematiku rosinājušas meditācijas un pārdomas par pieredzēto un
pārdzīvoto. Taču līdzās glezniecībai rītējusi aktīva sabiedriskā un
mākslas dzīve. A. Kalniņa ir mākslinieku vienības "Latvis" dibinātāja
un biedre. Viņas māksla bijusi skatāma daudzās latviešu māksli-
nieku izstādēs Kanādā, ASV, Latvijā, Zviedrijā, Austrālijā.
Mākslinieces darbi augsti novērtēti — 1986. gadā gleznu "Astrāls
skats" iegādājās Latviešu Nacionālā apvienība Kanādā. Cikls "Varas
mantojums" 1996. gadā saņēma PBLA Kultūras fonda Goda balvu
tēlotājmākslā.

Atceroties gleznotājas teikto: "Cilvēks jau dzīvo trīs dimensijās:
katrai jaunai dienai nāk līdzī vakardiena un seko rītdiena", teiksim
paldies par dāvanu un cerēsim, ka mūsu tautas vēstures attēlojums
nākotnē vairs neizraisīs tik satraucošas un dramatisks vīzijas.

Lai māksliniecei laba veselība!

I. Tālberga

Runa LZA pilnsapulcē

1998. gada 13. februārī

Mans nolūks šodien nav kļūt par Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidentu, bet gan turpināt veidot šo akadēmiju aizsāktā garā, tādēļ gribētu lūgt uz klausīt viedokli, kā to darīt. Jo runa jau būs par to, ar ko tad Latvijas Zinātņu akadēmija varētu ieiet nākamajā gadatūkstotī, vai tā būs vajadzīga Latvijai, vai tā spēš pastāvēt Latvijā, vai vārdkopā "Latvijas Zinātņu akadēmija" vārds "zinātne" un "Latvija" ir savietojami, kurš no tiem ir prioritārs, vai arī abi atrodas harmoniskā līdzsvarā un, ja tā, tad kādā.

Kad Tālis Millers ceļā uz ZA izbraukuma sēdi Baldonē pirmoreiz piedāvāja man kandidēt par viņa pēcnācēju Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta amatā, izjūtas bija dalītas. No vienas puses — ne pārāk stabila veselība, nevēlēšanās un neprasme veikt administratīvu darbu un reprezentēties, vēlēšanās aktīvi turpināt pētniecību; agrāk jau vairākkārt līdzīgus piedāvājumus biju noraidījis. No otras puses, jau 8 gadus tiku līdzdarbojies Zinātņu akadēmijas pārveidē kā šī procesa, varētu sacīt, ideologs. Darbodamies prezidenta J. Lielpētera un T. Millera "komandās" kā daudzu būtiskāko iniciatīvu un lēmumu ierosinātājs, šos savus gadus gandrīz vai prioritāri esmu veltījis akadēmijai, pārzinu tās problēmas — gan sasniegto, gan neatrisināto un jūtos morāli atbildīgs, lai tiktu īstenota ideja par labas, klasiska tipa Zinātņu akadēmijas izveidošanu Latvijā. Spriedu arī, ka mani kontakti Latvijas sabiedrībā ar ļoti dažādām aprindām, kompromisa raksturs bez īpašas tieksmes kašķēties, varētu būt noderīgi Zinātņu akadēmijai šajā sarežģītajā vestures situācijā.

Tādēļ piekritu kandidēt ar zināmiem noteikumiem — ja tieku atļots no administratora pienākumiem un finansiālo jautājumu kārtošanas, bet varu risināt vairāk stratēģiskās, principiālās Zinātņu akadēmijas funkcionēšanas problēmas, veikt vispārējo vadību, ZA vietas nodrošināšanu Latvijas zinātnē un sabiedrībā, ja varu turpināt pētniecisko darbu gan molekulārā elektroķīmijā, gan — lielākā mērā — Latvijas zinātnes un kultūras vēstures jomā, ja varu uzturēt dialogu ar sabiedrību, turpinot veikt vairumu savu līdzšinējo sabiedrisko pienākumu.

Tātad, ņemoties LZA vadību, vēlētos, lai tā joprojām tiktu īstenota pēc "komandas" principa, kā kolektīva vadība ZA prezidiju līmenī ar noteiktu pienākumu sadalījumu, ko pieļauj jaunie ZA Statūti. Tādēļ lūdzu izskatīt manu kandidātu rēizē ar Juri Ekmani un Tāli Milleri kā viceprezidentiem, Andrejam Siliņam paliekt ģenerālsēkretāra amatā. Neiepriekšējos sīkāk pieņemto sadalījuma, par ko esam vienojušies un ko vēlāk apstiprinātu ZA Senāts, teikšu, ka Juri Ekmanis piekritis būt finansu rīkotājs (finansu dokumentus es vispār neparakstu), bet Tālis Millers lielā mērā kārtotu ZA iekšējās dzīves jautājumus un turpinātu strādāt savā līdzšinējā darba kabinetā. Es ļoti augstu vērtēju T. Millera personisko devumu Zinātņu akadēmijas un Latvijas zinātnes labā un vēlētos viņa pieredzi, viņa kontaktabilitāti, autoritāti izmantot arī turpmāk. Domāju, visi mēs varam būt pateicīgi kolēģim par viņa prezidentūras gadiem, un Tāļa Millera turpmākā līdzdalība Zinātņu akadēmijā būtu pēctecības garantija. Savukārt Juri Ekmanis varētu būt pirmais viceprezidents ar perspektīvu nākotnē izejties akadēmijas vadību.

Sīsnīgi pateicos par uzticību kolēģiem, kas izvirzījuši un atbalstījuši manu kandidātūru, un gribu izkļāstīt savu ZA redzējumu.

Pievienojos vērtējumam, kādus par pēdējiem četriem gadiem izteica prezidents T. Millers. ZA būdībā ir vairāk vai mazāk sakārtota, savā ziņā tā ir "stabilitātes salīna" vispārējā haosā, tā spēj pieteikami autoritāti pārstāvēt Latvijas zinātni, arī starptautiski. Taču Tālis Millers ir nelabojams optimists, kas visu redz pozitīvi, tā ir viņa brīnišķīga īpašība; man piemīt tieksme vērtēt kritiskāk.

Ja šodien Latvijas zinātnē pārdzīvo zināmu krīzi, tad daļa atbildības par stāvokli jāņemam arī mums, zinātniekiem, Zinātnes padomei (LZP) un Zinātņu akadēmijai. Šajā reizē negribu analizēt situāciju, nevēlos arī dramatisēt notikumu no noteikto. Gados pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas ir sabrukusi iepriekšējā zinātnes sistēma, kurā bija arī ļoti daudz pozitīva (tā nevarēja nesabrukt politisku un ekonomisku apsvērumu dēļ), bet jauna vēl nav izveidojusies. Finansējums zinātnē ir zem kritiskā līmeņa, procentos no iekšzemes kopprodukta tas ir viszemākais tajās postsociālistiskajās Eiropas valstīs, kas kandidē uzņemšanu Eiropas Savienībā, 1998. gada budžetā šis procents ir noslīdējis vēl zemāk. Būtdib kopš 1995. gada zinātnes finansējumā esam gājuši un joprojām ejam uz leju, kaut arī 1997. gadā ir saņemti divi visumā pozitīvi slēdzieni par Latvijas zinātnes atbilstību Eiropas Savienības prasībām (vienu deva pati Eiropas Komisija dokumentā "Agenda—2000", otru — neatkarīgā ekspertīze, kuru Eiropas Komisijas uzdevumā veica Nīderlandes auditorfirma "Cooper & Lybrand"). Neraugoties uz to, valdības un Saeimas reālā attieksme pret pētniecību un zinātniekiem kļūst negatīvāka, katra nākamā valdība arvien vairāk atkāpjas no iepriekšējo vadību it kā pozitīvām deklarācijām. Politiskās elites uzverē zinātnē Latvijā nav lielas vērtības, vismaz par prioritāru jomu to neuzskata, kaut arī vārdos tās nozīmī nenoledz. Reāli mūsu valstij ir citas prioritātes, tai nav vienotas tautsaimniecības koncepcijas un prakse tiek īstenota tāda tautsaimniecības politika, kurā zinātnē nav un nevar būt jūtamas lomas, tādēļ arī pašreiz mums nav (un būdībā šajos apstākļos pat nevar būt) loģiskas zinātnes koncepcijas. Zinātnes un vispār intelektuālā attīstība sākam atpaukt gan no Igaunijas, gan arī no Lietuvas. Par to esam brīdinājuši 18 zinātnieku vēstulē Latvijas sabiedrībai, valdībai un Saeimai (Diena, 1997. g. 11. oktobrī), neatkārtoties.

Ļaunākais ir tas, ka Latvijas sabiedrība savā vairākumā pašreiz ir orientēta uz materiālām, nevis intelektuālām vērtībām, ka zinātnē sabiedrībā nav populāra un ikdienas rūpēs iestīgušie cilvēki neiestājas par to. Liecība sacītajam ir gan "lielās preses" attieksme, gan pašreizējā populārzinātniskās literatūras un enciklopēdiju situācija Latvijā. Tieši šī attieksme ļauj ignorēt zinātnieku pamatotās, pat izmisīgās prasības budžeta jautājumos, jauno pētnieku maiņas nodrošināšanā un veco zinātnieku cienīgā novērtēšanā, "smadzeņu noplūdes" novēršanā, valsts nozīmes zinātnisko centru izveidē un konsolidēšanā. Par visu to esam runājuši gadiem, bet saklausīti neesam.

Zinātnē ir trīsvienība — tā nodrošina augstāko izglītību, nodrošina kultūru un nodrošina modernās tehnoloģijas. Lai kā šodien censtos mazināt zinātnes lomu pasaulē, tomēr zinātnē ir modernas, kultūrlas un inovatīvas valsts, sabiedrības pamats, 19.—20. g. s. patiešām ir notikusi un joprojām notiek zinātnes revolūcija. Tikai tad, ja Latvija patiešām vēlas kļūt par modernu ražotājvalsti, par izglītotu labklājības valsti, tai jāizvēlas nepieciešama vietējā zinātnē un zinātnieki.

Saprotams, var arī vaicāt pretējo — cik lielā mērā pašreizējā Latvijas zinātnieki un zinātnes struktūras atbilst valsts vajadzībām un pašreizējām iespējām, vai pašā zinātnē ir veiktas struktūrreformas, vai pētniecības un augstākās izglītības integrācija nenorit formāli, t. i. meklēt vainu zinātniekos pašos. Dzirdēti pārmēti, ka zinātnieku aizvainojumu izraisot apstākļi, ka pētnieki vairs neesot tā elitārā, privilēģētā sabiedrības daļa, kāda tā bijusi militārizētājā lielvalstī un mazā valstī tāda nespēj būt, ka pašiem mums daudzējādā ziņā būtu jāpārorientējas, bet psiholoģiski to grūti izdarīt. Patiešām, ne vienmēr esam atsaukušies sabied-

ribas aktualitātēm, ne vienmēr esam spējuši un pratuši sevi parādīt. Arī Latvijas zinātnē ir ļoti piemēri, ka rosīgākie, enerģiskākie, ierosmēm bagātākie ir pratuši ne tikai izdzīvot, bet arī dzīvot, piemēram, ar starptautisku atbalstu, akadēmijā J. Bārzdīnš, I. Biļinskis, E. Grēns. Taču jebkurā gadījumā zinātniekiem jāapzinās sava pašvērtība un jāliek to sajūst citiem. Labs zinātnieks, labs profesors, labs ārsts ir nesalīdzināmi vērtīgāks par vidusmēra politiķi, deputātu, ministru, bankieri. Padomāsim, ka daudzu šie klātesošo uzvārdi paliks ierakstīti vismaz Latvijas enciklopēdijās arī tad, kad viendienīšu — banku izlaupītāju, kredītu izšķērdētāju vārdi sen būs aizmirsuši. Jāzaglabā pašvērtības apziņa, ka simts gudrākās galvas Latvijā atrodamas varbūt tieši šajā zālē, — kaut nu tā būtu. Bet vienlaikus ar to jāturpina dialogs ar visu Latvijas sabiedrību, ar politisko eliti — ne par sevi vien, bet par valsts nākotni. Vai esam tam spējīgi?

Latvijas un latviešu nācijas saglabāšana, tās radīto vērtību apzināšana un mūsdienīga popularizēšana pasaulē, demogrāfijas un nacionālo attiecību problēmu analīze, progresīvu tautsaimniecības modeļu veidošana, sabiedrības sociālās attiecības — lai tas būtu arī mūsu sociālo un humanitāro ekspertu ziņā. Ne tikai "ieiet Eiropā" ar makroekonomikas attīstības rādītājiem, bet arī ar saglabātu savdabību, vēsturi, tradīcijām, jā, ar īpatnēju tautu, harmoniskiem novadiem; reizē modernizēties un saglabāt sevi — kā to panākt, tas arī mūsu zinātniekiem ir jāpamato, vispusīgi jāpierāda. Šie uzdevumi ir prioritāri Latvijas Zinātņu akadēmijai, tāpat ka fundamentālo un lietišķo zinātņu saglabāšana Latvijā pieteikami mūsdienīgā un konkurētspējīgā līmenī.

Mēs runājam par "ieiešanu Eiropā", par brīvā tirgus ekonomiku, par zinātnes atbalstu no Eiropas struktūrām. Esmu par to, piederu "Eiropas kustības Latvijā" dibinātāju pirmajam lokam, taču jāatzīst, ka ne visi ārzemnieki ir pārāk ieinteresēti, lai Latvijā darbotos labi zinātnieki. Drīzāk šurp tiek sūtīti apšaubāmas kvalitātes eksperti. Apzināti kultivē viedokli, ka zinātnieki Latvijā esot "vecās sistēmas produkti", uz kuriem neesot ko klausīties. Sacīto es neattiecinu uz Ziemeļvalsti — Dānijas, Zviedrijas, Norvēģijas pārstāvjiem, arī uz daudzajiem kolēģiem no *īstās* zinātnes pasaules, kas mums ir labvēlīgi, no sirds palīdz, vai kas vismaz ir neitrāli. Taču mūsu pašu varas struktūrās un t. s. saimnieciskās aprindās aprādītā tendence neapšaubāmi pastāv, — manis izsacītais apgalvojums nav populistisks, tas ir reāls. Mēs, zinātnieki, varam palauties *tikai* uz saviem spēkiem, manāma atbalsta no valsts nebūs, kamēr nemanīsies tie, kuri ir valsts priekšgalā un kamēr valsts nekļūš mazliet bagātāka, netuvosies ES līmenim. Kā vakar dzirdējām bijušo ekonomikas ministru TV diskusijā, pie pašreizējiem tempiem tas varētu notikt pēc gadiem 40, kad mūsu jau nebūs. Tātad mūsu mērķis ir vismaz uzturēt liesmu, lai tā nenodzistu, lai saglabātos vismaz minimāla pēctecība, jo Latvijā ir bijusi un vismaz daļēji ir *labā* zinātnē. Daudzskārt esmu ticis aicināts pie ārvalstu vēstniekiem pusdienot divatā, kur centos šīs idejas paust, un tiku līdzīgīgi uz klausīts, taču jāatzīst, ka ar katru nākamo vēstnieku paaudzi interese par Latvijas zinātni mazinās. Vēl jāapzinās arī, ka lielvalstis ir ieinteresētas "smadzeņu noplūdē", lai būtu lēts un augsti kvalificēts darbspēks turienes pētniecības centriem, darbspēks, kas būdībā sagatavots par mazās valsts nodokļu maksātāju naudu. Tādēļ Baltijā varbūt veicinās augstāko izglītību, bet zinātni jau nu ne, vai vismaz krietni mazākā mērā. Zinātņu akadēmijas uzdevums tomēr ir veikt vietējās zinātnes protekcionismu un panākt, lai šī ideja gūtu vismaz minimālu atbalstu domāšanā kūtējās un tuvdzīvīgajās nomenklatūras aprindās, kas domā par ienesīgajām naftas un kuģniecības padomēm, bet no Zinātnes padomes atgāinājās kā no uzmācīgas mušas. Zinātnē nav un nebūs lobija varas struktūrās Latvijā, ja tādi nebūsim paši.

Dažreiz dzird sakām, ka Zinātņu akadēmija savu lomu esot nospēlējusi, to aizstājusi Zinātnes padome, universitātes. Tā tas nav, ir tikai mainījies scenārijs, režija, forma. Žēl, ka šodien ne savas vainas dēļ nevaru te vēl parādīt manu pēdējo gadu grāmatu par Latvijas Zinātņu akadēmiju, kurā mēģinu sniegt ne tikai tās vēsturi, bet arī koncepciju; tajā mēģināts raksturot šo ZA misiju jaunajos apstākļos; varbūt par to vēl spriedsim kādā no nākamajām pilnsapulcēm. Katrā ziņā, Latvijā nevar būt *tikai* klasiska, sevi noslēgusies Akadēmija, kā Rietumos; tai jābūt arī sabiedrības intelektuālai rosinātājai, jāatrodas publikas uzmanības centrā.

Kādas konkrētas ZA darbības prioritātes saskatu nākamajiem trim gadiem?

Manuprāt, pēdējo gadu ZA stratēģija varētu palikt bez radikālām izmaiņām, jo līdzšinējo politiku esam kopā veidojuši visus šos gadus, tā nodrošinājusi LZA zināmu stabilitāti un autoritāti sabiedrībā, atšķirībā varbūt no citām struktūrām. Taču pārmaiņas jāturpina, lai nebūtu stagnācijas, tikai tas jādara evolucionāri. Zinātnē nevajag neko saiegt.

Pamatacenti ZA darbā.

1. Jānostiprina zinātnes un ZA prestižs sabiedrībā — tas ir pats galvenais; tas jādara ar *reālu* darbu, publikācijām presē, ar visdažādākā veida aktivitātēm, arī ar negaidītām, pat paradoksālām ierosmēm.

2. Ciešā sadarbība ar Latvijas Zinātnes padomi (kurā J. Ekmanis ir priekšsēdētājs un A. Siliņš — priekšsēdētāja vietnieks un potenciāli nākamais priekšsēdētājs) jādara viss iespējams, lai zinātnes finansējums kļūtu atbilstošs civilizētai valstij un lai arī zinātnē notiktu reformas (programmu, grantu projektu izvērtēšanā, zinātnisko grādu piešķiršanas precizēšanā). Ja LZA nostiprinātos nodaļu darbs, tā varētu reāli funkcionēt kā LZP "augšpalāta". Tāpat sadarbībā ar ministriju, LZP un Augstākās izglītības padomi, kur ZA turpinātu pārstāvēt T. Millers, jārisina pētniecības un augstākās izglītības integrācijas problēmas, lai Latvijā būtu Saeimā akceptēta augstākās izglītības, zinātnes un modernās tehnoloģijas vienota stratēģija. Tas jādara *apdomīgi*, lai netaptu vēl viena sasteigta un neistoņojama koncepcija, tomēr arī pārāk nevīlīnoties.

3. Jāveicina zinātnisko centru, varbūt arī nelielu struktūru (piem., Ekonomikas institūta) veidošana ZA paspārnē, jāturpina uzturēt saites ar bijušajiem ZA institūtiem, taču vairs nedomājot par lielu institūtu reanīšanu ZA sastāvā un arī SIA veidošanu. Pāreja uz klasiska tipa "personālākadēmiju" ir galīga, taču tā varētu noslēgt dažāda veida asociācijas līgumus, arī ar Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmiju, lai Latvijā veicinātu modernu zinātnes nozaru un virzienu attīstību. Ipaši jādomā par letonikas centra veidošanu, jo attiecīgie institūti atrodas ZA augstceltnē un šā vai tā paliks ciešāk saistīti ar LZA. Jāuztur sadarbība ar universitātēm, līdzsvarota politika, neiejaucoties konfliktos, ja tādi veidotos universitāšu starpā. Aicinu nodaļas kopā ar LZP gada laikā sarīkot ZA sēžu sēriju, kurās noskaidrotu, vai, kā, kādā secībā veidot Valsts nozīmes centrus prioritārajās jomās: informātikā, materiālzinātnē, biomedicinā un medicīniskā ķīmijā, mežzinātnēs, letonikā. Ja šādi centri nav vajadzīgi, tad tas jāpasaka; ja tomēr atzīstam to nepieciešamību, tad pirmie varētu tapt vismaz 2000. gadā. Šo centru un arī bijušo ZA institūtu darbību varētu turpināt atspoguļot ZA gadagrāmātā (ja universitātes pārgājušie institūti to vēlētos), un tā tad kļūtu par tādu kā Latvijas zinātnes rokasgrāmatu. Zinātņu akadēmija ir ieinteresēta

Latvijas augstskolu nostiprināšanā un daudzveidībā, ieinteresēta, lai zinātnē atgrieztos augstskolās, pie jaunatnes, un lai labākos profesorus varētu ievēlēt par ZA locekļiem.

4. Jāturpina pilnveidot ZA sastāvu, ievēlot ZA jaunus cilvēkus, īpaši tos, kas pārstāv humanitāras un sociālās zinātnes un citas Latvijai aktuālas nozares. Jāpanāk, lai ZA sastāvs atbilstu Latvijas reālajai (neformālai) zinātnes elitei, lai ZA būtu pārstāvētas tās nozares, kuras šobrīd īpaši vajadzīgas Latvijas sabiedrībai. ZA locekļu skaits nevar augt bezgalīgi — Statūti nosaka maksimumu 320 (ievērojot 65—70 gadus sasniegušos akadēmiķus un korespondētājocekļus, — varētu būt līdz 370), pašreiz ir ap 280. Tātad jābūt gan kandidātu atlasei, gan ļoti pārdomātai izvirzīšanas politikai. Šo jomu kā iespējams prezidents vēlētos aktīvi ietekmēt, vadot LZA jauno locekļu izvērtēšanas komisiju, jo adekvāts LZA locekļu sastāvs ir stratēģisks priekšnoteikums ZA pastāvēšanai Latvijā 21. g. s. Saprotams, noteicošs vārds sakāms Senātam, nodaļām, taču jākonsultējas arī ar visu zinātnieku sabiedrību un Latvijas sabiedrību kopumā, lai nebūtu subjektivisma: ZA sastāva veidošana nav akadēmiķu privāta lieta vien. Ideāls būtu personību, bet ne personu akadēmija, īpaši goda locekļu izvēlē. Jau mēneša laikā ir jādod jauni ieteikumi par 1998. gada vakancēm, t. i., būdībā par tām personām, kas varētu kandidēt, kuras varētu cienīgi pārstāvēt savu zinātņu nozari un veidot ZA pamatu nākotnē. Vēlēšanās par kor. locekļiem jāpieļauj arī perspektīvākie un gados jaunie zinātņu doktori, īpaši ņemot vērā, ka 2001. gadā habilitētā doktora grāds Latvijā var tikt atcelts vispār.

5. Jāveido sakari ar Latvijas zinātniskām biedrībām, komisijām, lai ZA varētu veikt ekspertīzes nevis vārdos, bet īstenībā, lai palielinātu ZA aptverē esošo cilvēku, ekspertu skaitu, piesaistītu perspektīvākos zinātniekus ZA, arī tos, kas formāli nav ievēlēti LZA locekļu skaitā. ZA ar laiku varētu kļūt par Latvijā darbojošos zinātnisko biedrību koordinātoru, ja biedrības šādu normu akceptētu (tā tas jau ir Igaunijā); tad biedrību darbība tiktu atspoguļota ZA gadagrāmātā.

6. Jāturpina LZA sēdes kā tematiskas sēdes, kuru skaitā bez jau minētajām nacionālo centru projektu izvērtēšanas sēdēm varētu būt Latvijas tautsaimniecībai un zinātnietipīgu nozaru atdzīvīšanai veltītas un jau tradicionālās letonikas sēdes. Tāpat jāturpina izbraukuma sēdes Latvijas novados, šogad varbūt Cēsīs, Viesītē, Ilūkstē. Dažas domas par ZA sēdēm. ZA sēdēm būdībā būtu jābūt galvenajai ZA darbības formai, taču tās nav attaisnojušas tādā veidā, kā tas bija un ir ierakstīts Statūtos: tās nav kļuvušas par akadēmijas locekļu sanāksšanas vietām, kur bez zinātniskām problēmām apspriestu visus ZA aktuālus jautājumus, arī organizatoriskus un jauno locekļu izvēles jautājumus. Būtdib ZA sēdes kļuvušas par mazām konferencēm, īpaši letonikas, humanitāro zinātņu jomā. Arī tas nav slikto, jo letonikas problēmas pašlaik saista sabiedrību, nereti pulcina plašu interešu loku, īpaši Rīgas Latviešu biedrības namā, dod objektīvu skatījumu uz Latvijas vēsturi un nacionālām kultūrām nekā bieži vien prezentozie un nekompetentie raksti presē. Nav slikti arī tajā ziņā, ka problēmas nereti tomēr apspriež interdisciplināri, kā tas jau bija iecerēts, ka šajās sēdēs ne tikai iemaldās, bet bieži pat uzstājas eksakto un dabas zinātņu pārstāvji. Letonikas sēžu organizēšanā daudz darījis akadēmiķis S. Cimermanis, un tādas noteikti ir jāturpina. Taču nedrīkstētu ieslgt vienpusībā un rīkot bezmaz vai tikai letonikas sēdes, konferences; turklāt šajās sēdēs gan izskan saturā vērtīgi, informatīvi referāti, taču maz ir diskusijas, maz modernās zinātnes. Ja turpināsies tikai šis virziens, ZA sēdes ar laiku apstās, tādēļ ierosinu, lai sēžu tematikā pamazām dominējošās kļūtu Latvijas un zinātnes vispārējās problēmas, arī cilvēces globālās problēmas, 20. g. s. pieredzes summēšana, 21. g. s. problēmu iezīmēšana (izvērtot vairākas Edgara Siliņa akadēmiskajā lekcijā minētās līnijas), tāpat Latvijas tautsaimniecības modeli, demokrātijas un sociālo jautājumu risinājumi, demogrāfija, Latvijas 20. gs. vēsture, zinātnes vieta sabiedrībā vispār, zinātņu un ideju vēsture Latvijā, Rīgas 800 gades problēmas, Latvijas Republikas 80 gadu pieredze. Sēžu zinātniskais un populārzinātniskais līmenis jāpastiprina, lai — ja ne katra, tad daudzas sēdes — kļūtu par notikumu Latvijas intelektuālajā dzīvē. Līdz šim notikušas 46 sēdes, bet vai visas tās atceramies? 20. martā iecerēta Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas un LZA konference "Nacionālā identitāte un eiropējiskās vizijas Latvijā uz 21. gs. sliekšņa". Ierosinu ar 1999. gadu rīkot LZA sēžu vai konferenču sēriju "Gadsimtam aizejot" vai "Gadsimtam ierodoties", kopā ar universitātēm, valsts institūcijām, baznīcu. Šādā griezumā 2000. gadā varētu rīkot II Pasaules latviešu zinātnieku kongresu Rīgā. Bez tam jābūt arī tīri zinātniskām sēdēm ķīmijā, fizikā, bioloģijā — fundamentālajās zinātnēs. Katru gadu kopumā varētu notikt 10—16 zinātniskās LZA sēdes, varbūt pat vairāk, nerēķinot izbraukuma sēdes — ne jau katrā no tām piedalīsies ZA locekļu vairums, taču *Akadēmijas sēde* tomēr izklausās pārieņosīgāk, nekā nodaļas sēde. Noteikti jāturpina sadarbība ar Latvijas Inteliģences apvienību un Rīgas Latviešu biedrību, uzturot spēkā nupat izveidoto "Demokrātijas forumu" Latvijā, piesaistot tam arī J. Čakstes Demokrātijas fondu. Vajadzētu sākt domāt par starptautiska mēroga ārzemju zinātnieku aicināšanu un viņu lekcijām ZA. Taču esam mazliet piemirsuši izvērtēt šo sanāksmju atbalsi sabiedrībā un varas gaitēnos. Janvārī notika ļoti svarīga un ļoti sagatavota ZA sēde par demogrāfiju, kurai nedēļu vēlāk sekoja 17. Inteliģences konference par šo pašu tēmu. Taču vadošās politiskās partijas faktiski ignorēja šo Latvijai ārkārtīgi būtisko sarunu, tā izčakstēja, tāpat kā netika saklausīti ZA Senāta sēdes rosinājumi Saeimai gan par demogrāfiju, gan par Latvijas balvas iedibināšanu, gan par ko citu. Ko darīt?

7. Jāpastiprina ZA sēžu publicitāte — gan RLB telpās, gan Augstceltnē, jācenšas tās vēl plašāk atspoguļot presē, filmās, TV, intervijās, jāatgādina zinātnieku viedoklis vēl un vēl. Tas pats sakāms par vārdbalvām un to pasniegšanu, ar balvām saistītām lekcijām. Nesen notika brīnišķīgas mediķu Kr. Zariņa un I. Lazovska lekcijas, kas varētu būt rosinošas un pamācošas jebkuram akadēmiķim. Bez esošām balvām būtu jāiedibina Raiņa balva — par plašu skatījumu uz Latviju, tās kultūru, sociālajām problēmām, pasaules kontekstā, par sabiedrības humāno vērtību aizstāvi. Varētu būt arī Arvīda Kalniņa balva mežzinātnēs, kopā ar LLMZA, par ko ar mūsu partneriem principā jau esam vienojušies. Varētu būt kopējas balvas arī ar Lietuvas ZA, piemēram, Endzelīna — Būgas balva baltu filoloģijā, tāpat kā kopēju izbraukuma sēžu rīkošana (piem., Valģā, Tartu, kaut kur Sēlijā, Biržos u. tml.). Nožēlojami, ka ZA balvas naudas vērtība ir 300—500 latu, kamēr sportistu sasniegumus vērtē tūkstošos, bet tāda nu ir realitāte. Varbūt kaut ko uzlabot varētu no Kultūrkapitāla fonda vai sponsoru naudām?

8. Jāgādā par LZA telpu un īpašumu apsaimniekošanu un modernizēšanu. Esam pateicību parādā ZA Lietu pārvaldei, ka juku laikos tā labā stāvoklī noturējusi 2 pravas ēkas, arī finansējumi. Taču jāapzinās — varam tās zaudēt. 3 gados jārisina gan Augstceltnes, gan Lielupes Zinātnes nama liktenis, kā tās apsaimniekot zinātnes labā. Valdei un Prezidijam jādarbojas ciešākā kontaktā, dialogā ar saimnieciskiem darbiniekiem. Gaisā lidojās ideja, ka pēc 2004. gada LZA daļēji varētu

Runa LZA pilnsapulcē

Turpinājums no 2. lpp.

pāriet uz Nacionālās bibliotēkas jaunceltni — "Gaismas pili", ja šo ēku patiešām celtu (šogad iecerēts pieņemt Saeimas likuma par Nacionālo bibliotēku — jāizšķiras, vai tur varētu būt arī ZA reprezentācijas telpas, sēžu un lektorija telpa, vieta Folkloras krātuvei). Taču Augstceltni jebkurā gadījumā jāpaliek LZA un zinātnes rīcībā (jo pārcelt optimālā gadījumā varētu tikai LZA reprezentācijas daļu). Turklāt dažu sabiedrības pārstāvju vēstulēs jau pavid doma, ka nekādu "Gaismas pili" neesot jāceļ, bet Nacionālās bibliotēkas vajadzībām it labi varētu pārbūvēt šo pašu ZA Augstceltni ar tās liftiem. Nedomāju, ka šādi priekšlikumi ir reāli, taču tie liek mums būt nomodā par Augstceltni, par tās telpu racionālu izmantošanu. Augstceltnes vestibils, 2. un 3. stāvs mūsu ēkā jāizveido, lai nebūtu kauns ievest tur viesus, jārada eiropejiskāka vide vizuālā daļā telpās, līdzīgi Francū informācijas centram. Jādomā gan, kur ņemt naudu. Nupat vestibilā apskatēi izstādīta Alises Kalniņas meditāciju gleznas "Varas mantojums" (PBLA Kultūras fonda balva 1996. gadā). Māksliniece ir 90 gadus veca, dzīvo Kanādā, viņa mēģinājusi attēlot 2. Pasaules kara apokalipsi, latviešu tautas likteņgaitas, tas ir 3,5 tūkstošus vērtīgs un milš dāvinājums, taču, šķiet, ne īpaši iederas ēkas stilistikā un rada tādu kā nomācošu iespaidu. Gribētos vaicāt auditorijas domas, vai labāk nebūtu gleznas ar laiku tomēr eksponēt Okupācijas muzejā? Tāpat Lielupes Zinātnes namam jānāc LZA zinātnieku interešu lokā, ļaujot tur atpūsties un strādāt ZA locekļiem. Zinātnes nama nākotni līdz Saeimas vēlēšanām nevajadzētu izšķirt, taču domāt par to jāsāk. Vajadzīgs Lietu pārvaldes nolikums, tās nemīdīgs dialogs ar ZA vadību — par to jārūpējas valdei.

9. Jāpzinās ZA kā sabiedriski nozīmīga faktora vērtība. Akadēmijai jāpaliek ārpus politikas, taču ar savu viedokli dažādos Latvijai un zinātnē nozīmīgos jautājumos. Esam atkarīgi no partijām, no Saeimas un Ministru kabineta, tādēļ konstruktīvs dialogs jāuztur ar visiem — ar tradicionālajām partijām, sociāldemokrātiem, ar A. Šķēli un "norvēģiem", ar "nacionāļiem" u. tml.; jāturpina T. Millera aizsāktās sarunas ar politisko partiju pārstāvjiem, vēstniekiem. Jāpzinās, ka LZA ir izcilākā nevalstiskā organizācija Latvijā. Pagaidām labi kontakti izveidojušies ar Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisiju, pēdējā laikā arī ar Izglītības un zinātnes ministriju, taču šīs institūcijas pašas, diemžēl, lielās varas gaitēnos īpaši sadzirdētas netiek. Taču ja vienā vai otrā jautājumā esam opozīcijā, tai jābūt konstruktīvai, nevis destruktīvai. Latvijas valsts un tautas intereses jāstāda augstāk par resoru interesēm un simpātijām kādam politiskam spēkam. Ideāli būtu, ja ZA patiešām kļūtu par neatkarīgu ekspertu, par demokrātijas veicinātāju, Kompetences parlamentu Latvijā, bet vai spējam to panākt, vai esam gatavi?

10. Kvalitatīvāk ZA dzīvē un starptautiskajā reprezentācijā jālieto arī angļu valoda. Krievu valodu sākam aizmirst, angļu neesam iemācījušies. Jāveido angļiski un vāciski stilistiski skaistas un saturīgas atbildes vēstules, runas; tāpat internetā jābūtu ZA locekļu biogrāfijas, norisēm, ZA lēmumiem u. tml. — tā ir Akadēmijas vizītkarte pasaulei, — to jau veido J. Kristapsons un viņa kolēģes. Protams, latviešu valoda ir un paliek galvenā arī LZA, un rūpju lokā paliek arī latviešu valoda, tās kvalitāte, terminoloģija, izteiksmes līdzekļi. Pēdējā Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas pilnsapulcē izskanēja ierosme sarīkot īpašu ZA sēdi, veltītu tēmai "Latviešu valoda Latvijā", kas varētu būt ieskaņa 1999. gada pasludināšanai par "Latviešu valodas gadu". No sirds atbalstu šo ideju — jāpaplašina latviešu valodas lietojuma jomas, jādomā par tās pareizību un labskanību, jāpazīna jaunums, ko tai varētu nodarīt "masu kultūras" plūsmas. Taču tāda sēde nedrīkstētu kļūt par provinciālistu un populisma demonstrējumu, jo latviešu valodas prioritāte nedrīkstētu izslēgt lielo valodu mācīšanās un lietošanu, īpaši jaunatnei, lai mūsu valsts nekļūtu konkurētspējīga un sevi noslēgusies. Mums vajadzīgs gan nacionālās pašapziņas, identitātes apliecinājums, gan arī konstruktīva paškritika — bez tās nav virzības uz modernu sabiedrību, par to vakar runāja U. Gērmaņa piemiņas sarīkojumā.

11. Rūp izdevumu "Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstu", īpaši to "A" daļas liktenis — šis žurnāls noteikti jā saglabā, taču jādara kaut kas radikāls, lai nodrošinātu tā rītmisku iznākšanu un LZA dzīves dzīlāku atspoguļošanu žurnālā. Jāveido populārzinātniskais žurnāls "Technikas Apskats", ko nupat no Kanādas pārņēmis J. Ekmanis. Plašāk jālieto

angļu valoda Latvijas zinātniskajā literatūrā, starptautiskā reprezentācijā, lai nekļūstam provinciāli. Sadarbība ar izdevniecību "Zinātne" jā saglabā, tā jāprofilē, jāmeklē "klienti", saglabājot pozitīvās tradīcijas, tomēr jāmaina izdevniecības darba stils, varbūt struktūra, lai tā spētu izturēt sivo konkurenci. Jāseko enciklopēdiju lietām, tāpat bibliotēku lietām — jārevīdē Akadēmiskās bibliotēkas politika, cenšoties panākt svarīgāko zinātnisko žurnālu abonēšanu. Varbūt LZA vadībā būtu jāatjauno redakciju un izdevniecības lietu koordinators, kāds darbojās līdz 1994. gadam?

12. Jāizdomā koncepcija, kā izveidot "Zinātnes fondu" vai "ZA fondu". Jaunie statūti ļauj ievēlēt goda mecenātus no Latvijas un ārvalstīm — šādi entuziasti jāmeklē, daži varbūt jau iezīmējas. Nupat "Aldari" mums bija saruna ar ģenerāldirektoru Vitāliju Gavrilovu, kurš gatavs slēgt līgumu starp LZA un "Aldari" par "Aldara" zinātnes balvu iedibināšanu jauniem un veciem zinātniekiem, par atbalstu grāmatu un žurnālu izdošanai un līdzīgām lietām. Nodomu protokols tiek gatavots, bet "Aldaris" jau nav vienīgais uzņēmums, kas līdzās saimnieciskai kvalitātei varētu varētu atbalstīt Latvijas intelektuālo kvalitāti, ko cita starpā pārstāv arī zinātne.

13. Jāisteno emeritzinātnieku un citu zinātnieku (arī jauno) finansēšana un morāla aprūpe. ZA daļēji jāuzņemas arī Zinātnieku savienības funkcijas, ievērojot ne tikai akadēmiku, bet arī citu, mazāk titulētu, bet zinātnē izzināmu cilvēku intereses. Pareizāks varbūt būtu cits ceļš — Zinātnieku savienības reanimēšana un cieša sadarbība ar to. Kā Zinātnieku savienības biedrs (kaut arī pēdējā laikā pasīvis) kopš tās dibināšanas, gribētu panākt, lai šī "trešās atmodas" laika organizācija apzinātu savu darbības jomu un biedru loku, sasauktu kongresu un precizētu biedru sastāvu. No ZA puses mēs būtu gatavi sākt sarunas par sadarbību un parakstīt līgumu, kas atrisinātu arī ZS telpu jautājumu Augstceltnē. ZS varētu būt labs akadēmijas papildinājums kopēji spraukt uzdevumu risināšanā. Svarīga ir ZA kā zinātnieku kluba veidošana, ZA goda locekļu saietu, neformālas sarunas pie kafijas. Vēlreiz: jāpanāk, lai zinātnieki sāktu justies kā cienijama sabiedrības daļa, nevis kā pārij.

14. Jāpārveido komisija "Latvija un latvieši pasaulē", akcentējot "trešās emigrācijas" problēmu, nezaudējot sakarus ar jaunajiem latviešu zinātniekiem ārzemēs, veicinot gan viņu adaptāciju atgriežoties dzimtenē, gan ar citiem jauniem zinātniekiem, kuri vēlas doties ārzemju studijās. Kopā ar E. Dunsdorfu un viņa kolēģiem jāturpina apzināt emigrantu jaunās paaudzes zinātniekus.

15. Vairākos līmeņos jāturpina starptautiskā sadarbība:

- 1) Baltijas valstu ZA sadarbība: a) programmu reāla uzsākšana; b) kopējas Akadēmiju balvas vai līdzdalība nacionālajās balvās. 1998. gada rudenī Tartu iecerēta Baltijas intelektuālās sadarbības konference kopā ar Baltonikas sēdi. Aicinu pārdomāt, vai Baltijas valstu ZA vadību apspriedi 1999. gadā Rīgā nesaistīt ar 7. Baltijas intelektuālās sadarbības konferenci, piesaistot politikus, rakstniekus, sabiedriskus darbiniekus, politologus, lai paplašinātu profilu, citādi šīs Baltijas ZA vadītāju konferences ar laiku apstās. Tajās tomēr ir zināms formālais; 2) Baltijas — Skandināvijas un Baltijas jūras valstu ZA sadarbība (par pēdējo arī jau tiek domāts kopā ar Polijas ZA); piekritu Tālim Mille-ram, ka nākotnē mums būtu jāorientējas uz Ziemeļvalstu zinātnes funkcionēšanas modeli, taču mūsu tradīcijām un īpatnībām atbilstošā veidā (kā Norvēģijā?); 3) sadarbība ar Vācijas zinātņu akadēmijām; 4) sadarbība ar citu Eiropas valstu zinātņu akadēmijām (Francija, Lielbritānija, Nīderlande u. c.); ar Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmiju; 5) sadarbība ar ASV — Nacionālo ZA, Ņujorkas ZA, AABS; 6) pakāpeniska sakaru atjaunošana ar Krievijas ZA, Krievijas Medicīnas ZA u. c. struktūrām, arī ar Baltkrieviju, Gruziju, Kazahstānu, Uzbekiju, Azerbaidžānu, Armēniju u. tml.; 7) svarīgākais — līdzdalība dažādos Eiropas Savienības, UNESCO un NATO zinātniskos pasākumos, jāiesaistās Eiropas programmas un iemaksās, par ko raisās sarunas valdības līmenī. Jābrauc uz ārzemēm, taču braukāšanai jābūt ar jēgu, ne tikai iepazīšanās un pieklājības vizītes.

16. Jāturpina Latvijas zinātnes tradīciju izkopšana un mūsu priekšteču piemiņas saglabāšana. Manuprāt nav pareizi, ka ZA nekādā veidā

nepiemēnēja akadēmiķa Andreja Upiša 120 gadu jubileju — tomēr viņš bija viens no ZA dibinātājiem un latviešu literatūras klasiķis. Pēc 9 dienām būs akadēmiķa Jāņa Endzelina 125. dzimšanas diena, — viņš ir un paliek mūsu saimes izcilākais loceklis. Bez latviešu valodas institūta konferences "Valoda un tās elementi" vajadzētu popularizēt Endzelina mantojumu un manis jau pieminēto ZA sēdi par valodu varbūt veltīt mūsu dižā valodnieka piemiņai. Jāizdod abi ZA vēstures sējumi — tas rādītu mūsu devumu zinātnē un Latvijai, jāveido arī citas grāmatas par zinātni un zinātniekiem, par vēsturi un zinātnes jēgu. Vēlreiz atkārtoti nepieciešamību rūpēties par *zinātnieku arhīvu*, par ko runāju jau pirms trim gadiem. Mūsu ZA arhīvam grib atņemt valsts glabātuves statusu, lai jau sakrātos dokumentus pārvirotu uz Valsts arhīvu. Taču būtiskāk ir tas, ka līdz šim visus gadus vākti ZA un tās iestāžu, bet ne zinātnieku personiskie arhīvi, kas pēc zinātnieka un tagad arī daudzo pētniecības iestāžu aiziešanas mūžībā iet zudībā. Šī problēma ir vizmaz tikpat svarīga kā kultūrvēsturisko, arheoloģisko, antropoloģisko kolekciju saglabāšana, par ko nupat tik temperamentīgi runāja akadēmiķis A. Caune, un arī par to mums ir jārūpējas.

Viss izēmētais veicams tikai kopu spēkiem. Jānāk vēl jaunām ierosmēm. Nākamā Senāta un valdes locekļu individuālai atbildībai un pienākumu sadalei jābūt precīzākai, vienmērīgākai. Jaunos akadēmiķus ievēlot, jādomā, lai to skaitā vairāk būtu vispusīgu, interdisciplināri orientētu, moderni domājošu un aktīvu cilvēku. Senātā jārisinās diskusijām, tas ir svarīgi, padoms ir zelta vērts, taču jābūt arī darbībai. Katram jāapziņās, ka ZA dzīvē, tās autoritātes nostiprināšanā nekas nav nācis automātiski, lielā mērā viss ir balstījies uz prezidenta T. Millera, nedaudzu Prezidija un valdes locekļu, prezidija aparāta darbinieku sistemātisku ikdienas darbu. Iluzori būtu domāt, ka darbosies visi akadēmiķi, taču viņu lielāka aktivitāte būtu ļoti vēlama un stimulējama no ZA vadības puses. Varētu varbūt domāt par diferencētu akadēmiķu amatatļaujumu, ja izdotos pozitīvi atrisināt zinātnes finansējuma problēmas vispār, bet priekšplānā to izvirzīt nedrīkstam.

Pašreizējā attīstības posmā ZA dzīvē jāizvirzās humanitāro, sociālo un tehnoloģiski orientēto zinātņu jomām, arī biotehnoloģijai un informatikai, taču neignorējot fundamentālās zinātnes, kuru aizstāvība un popularizēšana ir Latvijas ZA prioritārs uzdevums.

Īpaši gribu uzsvērt, ka LZA interešu lokā varētu būt viss zinātnes izvērses spektrs — sākot no laboratorijas līdz ražošanai un tirgus produktiem un servisam; tas, ko starptautiskā abreviatūrā apzīmē: RTD, Akadēmiķis U. Viesturs varētu pārstāvēt LZA Latvijas inovāciju fonda veidošanas darba grupā, akadēmiķi A. Silīns un J. Ekmanis veido starptautisko FEMIRC projektu. Tas Latvijas zinātni saista ar ražošanu, mudina tādu veidot (mazos uzņēmumos). Saprotais, diez vai viss, par ko šeit runāts, reāli tiks paveikts šajos trijos gados — tas ļoti atkarīgs no akadēmiķiem pašiem, no viņu iniciatīvas, uzņēmības, iedriskstēšanās, un tādu gan varētu vēlēties vairāk.

Nobeigumā gribētu izvirzīt jaunievēlamo LZA amatpersonu kandidātūras: J. Ekmanis un T. Millers — viceprezidenti, A. Silīns — ģenerālsekretārs, U. Viesturs — akadēmiķis mantzinis (arī atbildīgais par LZA līdzdalību inovāciju politikā un sakariem ar LLMA), V. J. Bērziņš — Bibliotēku padomes priekšsēdētājs. Saskaņā ar Statūtiem, E. Silīns pēc 70 gadu vecuma sasniegšanas nevar šajā amatā tikt pārvēlēts; domāju, pilnsapulce varētu viņam izteikt pateicību par paveikto un, ja tiktu izveidota ZA Ētikas komisija, viņš būtu piemērota kandidatūra tās vadišanai. Tāpat pateicība pienākas M. Lidakam par pašizlīdzdīgo darbu Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļas vadišanā.

Tāds būtu mans Latvijas Zinātņu akadēmijas uzdevumu un nākotnes redzējums, šādu ZA stratēģiju censtos īstenot kopā ar saviem kolēģiem. Atkārtoti: tā iespējama, ja darbā patiešām iesaistītos ZA locekļu vairākums un ja ar pozitīvu ievirzi turpinātos LZA sastāva veidošana, ievēlot tajā patiešām perspektīvākos, zinātnē un Latvijai nepieciešamākos cilvēkus, ja ZA darbībā un vabībā pamazām izvirzītos jaunāka paaudze.

Ja šādu stratēģiju akceptētu un balsojums būtu labvēlīgs, es varētu uzņemties ZA prezidenta pienākumus, taču ar noteikumu, ka joprojām būšu tiesīgs kā zinātnieks un sabiedrīks darbinieks (nevis kā amatpersona) paust savu neatkarīgu viedokli jebkurā gadījumā, kad man tas šķitis nepieciešams, jo savas funkcijas Latvijas sabiedrībā uzliūkoju daudz plašākas, nekā Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta pienākumi vien. Bet LZA vietu sabiedrībā Latvijā un ārzemēs centīšos uzturēt, lai šī institūcija, kopums būtu tāda, uz ko varētu paļauties sabiedrība un ar kuru būtu jārēķinās varas nesējiem valstī.

Latvijas Zinātnieku savienībā

Kopā ar "radošajiem"

12. februārī notika kopīga Latvijas Zinātnieku savienības padomes un Latvijas Radošo savienību padomes sēde, kuras iemesls, kā teica LZS priekšsēdētājs J. R. Kalniņš, bija tas, ka top likumi, kas būtiski ietekmēs visas sabiedrības nākotni, taču tas notiek šaurā profesionāļu lokā, bez aktīvas sabiedrības līdzdalības, jo sabiedrībā vērojams zināms pagurums. — Tai, piemēram, augstākās izglītības attīstības nacionālā koncepcija — vai augstākā izglītība būs brīva vai maksas, no studentu kabatas utt. Uz šo sēdi bija uzaicināta Augstākās izglītības padomes priekšsēdētāja B. Rivža, lai par augstākās izglītības koncepciju beidzot dzirdētu, tā sakot, no pirmās personas.

B. Rivža informēja par šīs koncepcijas tapšanas nepieciešamību — pirmkārt, izstrādāt augstākās izglītības stratēģiju prasa mūsu likumdošana, otrkārt, pati dzīve, jo ir notikušas būtiskas un pat diezgan negaidītas pārmaiņas. Ja 1993./1994. mācību gadā katastrofāli saruka studentu skaits, tad pēdējos gados tas ir palielinājies 2,4 reizes. Eiropā tas notiek 10—15 gados, pie mums — dažu gadu laikā. Protams, tas nevar neatsaukties uz finansējumu. Jau tagad 51% ir maksas vai daļējas maksas studenti, tas nozīmē, ka sabiedrība ir gatava maksāt par augstāko izglītību, kaut gan vecāki nodokļu veidā par izglītību jau ir samaksājuši.

Nosakot augstākās izglītības stratēģiju, ir jāizvēlas galvenie attīstības virzieni un prioritātes. Tās būtu:

1. Jāatbalsta studentu skaita pieaugums. Tam jāaug arī nākotnē, jo pašreiz tikai 19% no attiecīgā jaunības vecuma ir studējošie. Citās Eiropas valstīs tas ir lielāks par 30%. Taču studentu skaita palielināšanās sev nes līdz arī izmaksu palielināšanos. Pēdējos gados augstskolas no valsts nav saņēmušas nekādas investīcijas. Nauda pietiek tikai stipendijām, algai un apkurei. Visas investīcijas nāk tikai no starptautiskiem projektiem, bet tā tas nevar notikt ilgstoši. Finansējumam jāpieaug atbilstoši studentu skaitam.

2. Vairāk jādiferencē studiju programmas, lai līdzās akadēmiskajām programmām attīstītu arī isākas profesionālās programmas, kas būtu orientētas uz darba tirgu. Taču šīs programmas nav, tā sakot, izglītības gals, jo tās nobeidzot var vai nu tūlīt vai vēlāk iegūt arī pilnu akadēmisko izglītību. Tātad, ne tikai koledžas un profesionālās augstskolas, bet arī universitātes ar abām programmām — profesionālo un akadēmisko.

3. Jāveicina nacionālās profesūras attīstība. Šobrīd profesoru vietas nav aizņemtas pilnībā. Tā Latvijas Universitāte no tai piešķirtajām 90 profesoru vietām varēja aizpildīt tikai 70, Tehniskajā universitātē un

Lauksaimniecības universitātē — apmēram pusi. Praktiski tie ir veci profesori, jo gados jaunu tikpat kā nav. Jāatbalsta doktorantūra, katru gadu tai paredzot 300 doktorantu vietas, lai 2005. gadā varētu nosegt profesoru vakances, ņemot vērā ne tikai šobrīd brīvās, bet arī tās, kas atbrīvosies.

4. **Finanses.** Augstākajai izglītībai jāparedz vismaz 1,8% no iekšzemes kopprodukta, atsevišķi no tā izdalot 0,6% zinātniskam darbam un tai pašai doktorantūrai. Nauda augstskolai sadalītos: a) pamatfinansējumam, b) studiju programmām, jo daudzām specialitātēm nepieciešama dārga aparatūra un reagenti, c) zinātniskai darbībai, d) pārējām aktivitātēm. Šobrīd augstskolas meklē dažādus ceļus — daļējas maksas studenti, līdzdalība, t. i. "kolektes mešana", lai glābtu augstskolu no iesūdzēšanas tiesā par īres un komunālo pakalpojumu nesamaksāšanu u. c.

Augstākās izglītības koncepcijas izstrādāšanu nelabvēlīgi ietekmē tas, ka netiek pētīts, kāds nākotnē būs darba tirgus. Var dabūt datus tikai par ārstiem un skolotājiem, tādēļ mums neatliek nekas cits, kā salīdzināt ar kaimiņiem. Augstākās izglītības plānošanai jāiet kopsoli ar tautsaimniecības attīstības plānošanu, tikai tad tā ir reāla.

J. Krastiņš, kurš bija aicināts izvērtēt augstākās izglītības attīstības koncepciju, ka galveno savā arhitekta specialitātē jūtamo nepilnību raksturoja to, ka augstskolās pasniedzēja zemā atalgojuma dēļ ir grūti komplektēt jaunus mācībspēkus. Arhitektūras fakultātē studenti ir, konkurss — arī, bet nenāk klāt jauni mācībspēki, savukārt esošie noveco. Praktizējošajiem arhitektiem "laiks ir nauda", tiem jādomā, vai var atļauties tādu greznību, kā pasniegt augstskolā. To neveicina arī zinātnisko grādu sistēma, ko J. Krastiņš nosauca par izmisīgu konglomerātu, kurā kopā saliktas dažādu valstu sistēmas. Kaut arī arhitektūru māca tehniskā augstskolā, tā ir radoša profesija, tādēļ arī uz arhitektiem būtu jāattiecinā tie kritēriji, pēc kuriem radošas personas var tikt ievēlētas akadēmiskos amatos — par docentu vai profesoru. Kā gan augstas klases arhitekts, kurš 15 gadus nostrādājis par pilsētas vai rajona galveno arhitektu, projektējis, publicējis rakstus par arhitektūru un lasījis lekcijas, vēl būtu atradis laiku uzrakstīt disertāciju? Tas attiecas arī uz Likumā par zinātnisko darbību paredzētajiem atvaļinājumiem u. c. tiesībām. Šīs normas būtu jāiestrādā likumā.

Radošo savienību padomes priekšsēdētāja R. Čaupova aizrādīja, ka Augstākās izglītības attīstības koncepcijā nav ne ar pušplēstu vārdu

Turpinājums 4. lpp.

KONKURSS

LU CIETVIELU FIZIKAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz 14 vakantajām zinātnisko laboratoriju vadītāju vietām. Dokumentus iesniegt LU CFI personāla inspektorei Rīgā, Ķengaraga ielā 8, 338. telpā mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas dienas.

Uzziņas pa tel. 7260556, 7187816.

LATVIJAS ORGANISKĀS SINTĒZES INSTITŪTS

izsludina konkursu uz **pētnieka** amatu šādās specialitātēs:

organiskajā ķīmijā (3 vietas),
analītiskajā ķīmijā (1 vieta),
fizikālā ķīmijā (1 vieta).

Dokumenti iesniedzami Rīgā, Aizkraukles ielā 21, 212. istabā viena mēneša laikā no konkursa izsludināšanas dienas.
Tālrunis uzziņām 7553247."

LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTS

izsludina konkursu uz šādām vakantajām štata vietām:

asistents — 3 vietas (specialitātes: 1 vieta — Latvijas vēsturē, 1 vieta — etnogrāfijā, 1 vieta — antropoloģijā);
pētnieks — 6 vietas (specialitātes: 2 vietas — Latvijas vēsturē, 2 vietas — arheoloģijā, 2 vietas — etnogrāfijā).

Dokumenti iesniedzami LU Latvijas vēstures institūta zinātniskajai sekretārei: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1, 1201. istabā, viena mēneša laikā kopš konkursa izsludināšanas dienas.
Uzziņu tālr. 7225948.

Kopā ar "radošajiem"

Turpinājums no 3. lpp.

piemirēts tas, ka profesionālo izglītību ieguvušais var pilnveidoties un iegūt akadēmisko grādu. R. Čaupova iepazīstināja ar LRSP priekšlikumiem un papildinājumiem.

J. Graudonis teica, ka beidzot jāpanāk, lai zinātne un izglītība tiek finansēta pēc vajadzības, nevis pēc pārpalikuma principa. Izsakot humanitāro zinātnieku sāpi, J. Graudonis runāja par to, ka ir jādala finansējums divās daļās — zinātniskajai darbībai un kultūras vērtību saglabāšanai, jo ir uzkrāti fondi ar unikālu kultūras vērtību. Kā nīrgāšanās skan priekšlikumi "atlaist cilvēkus un glabāties fondus" vai "privatizējiet fondus, tad varēsiet daļu pārdot un par ieņemto naudu pārējos saglabāt". M. Rikmanis runāja par, viņaprāt, netaisnīgu pretrunu — valsts par nodokļu maksātāju naudu gatavo speciālistus un uzdāvina tos bagātajām privātfirmām. Ārzmēs tie cilvēki, kas vēlas mācīties, paši maksā par savu izglītību — vai nu ar kredītu, vai par viņiem maksā uzņēmums, kur viņi strādās. Pie mums jaunajam speciālistam neviens nemaksās lielu algu, kamēr ir vecie, kas strādā par grašiem, arī ārzemju firmas maksā pēc mūsu, nevis savu valstu standartiem. M. Rikmanis iesaka augstskolām reģistrēt, cik tās iztērē par konkrēta studenta sagatavošanu, un tajā darba vietā, kur viņš pēc tam nonāk, tiek atvilkts izglītības nodoklis šīs summas apmērā, pie tam darba vieta to var samaksāt vai nu uzreiz, vai pa daļām, protams, ar visiem kredīta procentiem. Tā kā atdeve var sākt ienākt augstskolas kasē tikai pēc tam, kad studenti jau mācības beiguši, tad augstskola sākumā var dabūt ilgtermiņa kredītu uz zemiem procentiem. Pēc M. Rikmaņa domām, uzņēmumi būs ieinteresēti pasūtīt jau konkrētu specialitāšu studentu sagatavošanu. Tā tas esot visā pasaulē.

U. Raitums iepazīstināja ar vairākiem precizējumiem un formulējumiem, kas būtu jāietver koncepcijā. Tā, piemēram, 3. sadaļā "Problēmas risinājums, stratēģiskās prioritātes un principi" noteikti

jāpārstrādā punkti 3.1. "Principi" un 3.3. "Līdzekļi un realizācijas ceļi". Piemēram, "Augstskolu tipu un programmu diferenciacija" nekādi nav stratēģisks mērķis. Punktā 3.1. nepieciešams skaidri formulēt attieksmi pret maksas izglītību. Uzskatām, ka Latvijā principiāli jāiet uz to, ka valsts dibinātās augstskolās studiju izdevumus sedz no valsts budžeta un kā izņēmums pieļaujama maksa par studijām īsajās (un vidējās) profesionālās studiju programmās. Punktā 3.3. kā primārais jāieraksta: Valsts budžeta palielinājums augstākajai izglītībai vismaz līdz 2% no IKP, paralēli palielinot valsts budžeta finansējumu zinātniskās darbības nodrošināšanai". Uzskatām, ka ir jāievieš termins "studējošo kredītošana" (nevis "studiju kredītošana"), konsekvēnti saistot to ar atvieglotu kredītu (un iespējamo tā dzēšanu) piešķiršanu studējošajiem, lai nodrošinātu viņu dzīves apstākļus studiju laikā.

Aizrādāms uz daudzajām neveiksmīgi formulētajām, pat aplamajām tēzēm, U. Raitums ierosina kopsēdē pieprasīt, lai koncepcijā būtu ietverta tēze, ka valsts atbild par augstākās izglītības sistēmas attīstību un nodrošina to vismaz tādā mērā, lai saglabātu un attīstītu Latvijas intelektuālo un kultūras potenciālu. Tāpat jābūt formulētiem pamatmehānismiem, kā valsts regulēs augstāko izglītību, piemēram, vai Augstākās izglītības padome jāsadala pašreizējā statusā vai jāpārveido par Augstākās izglītības un zinātnes padomi pie Ministru kabineta; kāda varētu būt valsts attieksme pret privātām augstskolām u. c.

Z. K.

PAR PAPILDINĀJUMIEM UN PRIEKŠLIKUMIEM, KURUS IESAKA LATVIJAS RADOŠO SAVIENĪBU PADOME.

Augstākās izglītības padomes priekšlikumu 3. punkts ir formulēts visai nenoteikti, tāpēc lūdzam to pārveidot sekojošā redakcijā — ietvert tajā vēl dažus svarīgus humanitārās un kultūras izglītības aspektus:

3. Noteikt prioritātes humanitārajās un sociālajās zinātnēs, lai veidotu pamatus sabiedrības humanitārās un kultūrizglītības pienācīga

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

Š. g. 11. martā pulkstens 10.00 LLU Lauku inženieru fakultātes (Jelgavā, Akadēmijas ielā 19) 202. telpā notiks Īdenssaimniecības un meliorācijas apakšnozares habilitācijas padomes sēde, kurā disertāciju inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

RĪTVARS SUDĀRS

par tēmu "Šķidrmēslu izmantošana Latvijā un tās ietekme uz ūdens kvalitatīvo sastāvu".

Recenzenti: Dr. habil. inž. Ē. Golubovskis, Dr. inž. P. Bušmanis, Dr. inž. V. Berlands.

Ar disertāciju var iepazīties Īdenssaimniecības un zemes zinātniskā institūta bibliotēkā (Jelgavā, Dobeles ielā 43). Tālr. uzziņām 3023036).

1998. gada 13. martā plkst. 15.00 Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Promocijas un habilitācijas teorētiskās medicīnas disciplīnu padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā

IVETA OZOLANTA

aizstāvēs habilitācijas darbu "Cilvēka sirds vainagartēriju un to aizvietošanu kompleksie pētījumi" habilitētā medicīnas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Oficiālie recenzenti:

Dr. habil. ing., akadēmiskais I. Knēts, Dr. habil. med., profesors R. Lācis, Dr. habil. med., L. Feldmane.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties AML bibliotēkā un Akadēmiskajā bibliotēkā.

1998. gada 17. martā notiks LU Pedagoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Kronvalda b. 4, 252. aud.), kurā habilitācijas darbus pedagoģijas habilitētā doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs:

plkst. 13.00

JOANA JUDITA DAILIDIENE.

Temats "Bērna runa — bērnības fenomēns".

Recenzenti: D. Lieģeniece, Dr. habil. ped., LPA profesore, Dz. Meikšāne, Dr. habil. paed., LU profesore, Z. Baiojūns, Dr. habil. paed., Viļņas Pedagoģiskās Universitātes profesors; plkst. 16.00

ALGIRDS POVILS AŽUBALIS.

Temats "Matemātika lietuviešu skolā (19. gs. sāk.—1940. g.)".

Recenzenti: A. Andžāns, Dr. habil. math., LU profesors, Z. Baiojūns, Dr. habil. paed., Viļņas Pedagoģiskās Universitātes profesors, A. Kopeloviča, Dr. habil. paed., LU profesore.

Ar habilitācijas darbiem var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

1998. gada 18. martā notiks LU Psiholoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Kronvalda b. 4, 252. aud.), kurā disertācijas psiholoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs:

plkst. 15.00

MĀRTIŅŠ VEIDE.

Temats "Garīgās brīvības veidošanās pusaudžiem skolā".

Recenzenti: A. Karpova, Dr. habil. psych., profesore, I. Plotnieks, Dr. psych., Dr. habil. paed. profesors, R. Bebre, Dr. psych., docente; plkst. 17.00

ANITA VECGRĀVE.

Temats "3—7 gadus vecu bērnu emociju attīstība un tās veicināšana".

Recenzenti: Dz. Meikšāne, Dr. habil. paed., profesore, D. Dzinere, Dr. paed., docente, I. Lika, Dr. psych., docente.

Ar promocijas darbiem var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

1998. gada 18. martā plkst. 15.00 Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Promocijas un habilitācijas stomatoloģisko disciplīnu padomes atklātā sēdē Rīgā Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā

INGRĪDA ČĒMA

aizstāvēs habilitācijas darbu "Celulāro un molekulāro struktūru

pārmaiņu nozīme mutes priekšvēža un plakanšūnu vēža klīnikā" habilitētā medicīnas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Oficiālie recenzenti: Dr. med. hon. causa, profesore V. Bramberga, Dr. habil. med., profesore A. Dālmane, Dr. habil. med., profesors M. Mihelsons.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties AML bibliotēkā un Akadēmiskajā bibliotēkā.

19. martā LU Ķīmijas fakultātes 21. auditorijā, K. Valdemāra ielā 48 notiks LU Ķīmijas zinātņu habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā izskatīs:

plkst. 14.00

Dr. chem. ĻUBOVAS IGNATOVIČAS

habilitācijas darbu "Gemil- un germaheterociklu sintēze, struktūra un bioloģiskā aktivitāte" habilitētā ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. chem. G. Veinbergs, Dr. habil. chem. A. Strakovs, Dr. habil. chem. A. Zicmanis.

Ar darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā;

plkst. 17.30

ANDRA ACTIŅA

doktora disertāciju par tēmu "Fizikālķīmiskie procesi uz mainīga sastāva fāžu robežvirsmām" ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. chem. I. Vitiņa, Dr. habil. chem. S. Trusovs, Dr. habil. phys. J. Tiliķis.

Ar darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

20. martā LU Ķīmijas fakultātes 21. auditorijā, K. Valdemāra ielā 48 notiks LU Ķīmijas zinātņu habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā izskatīs:

plkst. 14.00

Dr. chem. VALDA KAĻKA

habilitācijas darbu "Fizikālķīmiskie aspekti radiācijas modificētu polimēru termonosēdmateriālu izveides nodrošināšanā, to struktūras, deformatīvo un ekspluatācijas īpašību pētīšanā" habilitētā ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. chem. B. Puriņš, Dr. habil. chem. J. Drēģeris, Dr. habil. inž. R. D. Maksimovs.

Ar darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā;

plkst. 16.00

GUNTAS KIZĀNES

doktora disertāciju par tēmu "Mikropiemaisījumu sastāva un struktūras noteikšana mazšķīstošos neorganiskos materiālos" ķīmijas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. chem. E. Jansons, Dr. habil. chem. A. Jurkovskis, Dr. chem. M. Drille.

Ar darbu var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

1998. gada 24. martā notiks LU Pedagoģijas zinātnes habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Kronvalda b. 4, 252. aud.), kurā disertācijas pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs:

plkst. 13.00

MARGARITA FEDJUKOVA.

Temats "Angļu valodas mācību satura izveide sākumskolā nacionālā kultūrvīdē".

Recenzenti: I. Maslo, Dr. habil. paed., profesore, D. Grasmane, Dr. paed., docente, I. Kestere, Dr. paed., docente;

plkst. 15.00

ROMĀNS ALIJEVS.

Temats "Vecāko klašu skolēnu radošo spēju attīstība mācību procesā".

Recenzenti: Z. Čehlova, Dr. habil. paed., profesore, R. Garleja, Dr. habil. paed., profesore, O. Nikiforovs, Dr. psych., docents.

Ar promocijas darbiem var iepazīties LU bibliotēkā un Latvijas Akadēmiskajā bibliotēkā.

1998. gada 26. martā plkst. 15.00 LZA Prezidija sēžu zālē (Rīgā, Akadēmijas laukumā 1, 2. stāvā) notiks Neorganiskās ķi-

līmēna nodrošinājumam. Veidot koordinētu un atbilstoši mūsdienu prasībām sazarotu izglītības un pētījumu programmu nacionālās kultūras jautājumos, paredzot iespējas arī tāda profila speciālistu sagatavošanai un tādu pētniecības ieviržu veicināšanai, kas sekmētu pasaules kultūras pieredzes, kā arī jaunāko metodiku un informācijas tehnoloģiju apguvi, to iesaisti Latvijas kultūras attīstības kontekstā. Past saikni starp prioritātēm un ievirzēm humanitārās un mākslas izglītības jomās ar valsts kultūrpolitikas mērķiem un nostādņām.

Profesionālajā izglītībā nodrošināt intelektuālās uzsvēres un kultūras izpratnes vispārējo pamatu apguvi, iesaistot pedagoģiskā darbībā arī radošos māksliniekus un māksliniecisko profesiju speciālistus.

Novērst speciālās zinātniskās literatūras un kultūras informācijas aprites deficītu, paredzot pienācīgu finansējumu gan zinātnisku un enciklopēdisku izdevumu publicēšanai Latvijā, gan ārzemju zinātniskās literatūras un materiālu iegādei.

Lūdzam pievienot stratēģiskajām nostādņām vēl vienu punktu, kas attiektos uz mākslas un kultūras augstskolu apmācības specifisko vajadzību nodrošinājumu, sekojošā redakcijā, kā arī papildinājumu 12. punktam:

12. Izveidot valsts izglītības fondu ne tikai talantīgu studentu studijām ārzemēs, bet arī tādu specialitāšu sagatavošanas iespējām ārzemēs, kuras ir nepieciešamas, bet kurām nav studiju bāzes Latvijā.

14. Nodrošināt mākslas un kultūras augstskolām to akadēmiskās apmācības specifiskai nepieciešamo finansējuma un tehnoloģisko bāzi, rēķinoties ar to, ka šajās augstskolās nepieciešams veilit maksimālu uzmanību katra talanta individuālo spēju attīstīšanai.

Latvijas Radošo Savienību Padomes pārstāvji uzskata, ka daži institūti var pastāvēt kā augstskolas struktūrvienības, bet letonikas disciplīnu jomā sevišķi svarīgi ir izveidot juridisko pārstāvniecību — Valsts Letonikas zinātnes centru, kurš nodrošinot Latvijas kultūratlīstībai svarīgu pētījumu izstrādi, uzturētu koordinējošas saiknes ar visām Latvijas augstskolām un dažādās darba vietās strādājošiem pētniekiem. Šāda centra sākotnējo pamatu varētu veidot uz Literatūras, folkloras un mākslas institūta bāzes.

LRSP priekšsēdētāja RUTA ČAUPOVA

mijas institūta Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē, kurā disertāciju ķīmijas zinātņu habilitētā doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

ARNIS SUPE

par tēmu "Cietās vielās stabilizēto brīvo radikāļu fizikālķīmiskās īpašības un loma radiācijas inducētajos procesos".

Recenzenti:

Dr. h. ķīm., prof. I. Vitiņa, Dr. h. fiz., prof. I. Tāle, Dr. h. fiz., prof. D. Millers.

Ar disertāciju var iepazīties NĶI bibliotēkā.

Š. g. 27. martā plkst. 10.00 LU Fizikas institūta habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē (Salaspilī, Miera ielā 32)

ILMĀRS GRANTS

aizstāvēs promocijas darbu par tēmu "Pastāvīga aksiāla magnētiskā lauka un trauka rotācijas ietekme uz rotējošā magnētiskā lauka ierosinātu plūsmu" fizikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. phys. O. Lielausis un Dr. phys. J. Freibergs (LU Fizikas institūts), Dr. phys. L. Bulgins (LU Fizikas un matemātikas fak.).

Ar disertāciju var iepazīties LU Fizikas institūta bibliotēkā.

Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Promocijas padomes pedagoģijas zinātņu nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē 1998. gada 29. janvāra sēdē piešķir pedagoģijas doktora (Dr. paed.) zinātnisko grādu **Larisa Sardiko** par disertāciju "Angļu valodas mācīšanas metodika sākumskolā".

Balsošanas rezultāti: par — 8, pret — nav, nederīgi biļeteni — nav.

Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Promocijas padomes pedagoģijas zinātņu nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē 1998. gada 29. janvāra sēdē piešķir pedagoģijas doktora (Dr. paed.) zinātnisko grādu **Anitai Aizsilai** par disertāciju "Ētikas mācīšanas kopsakarība ar skolēnu pašaudzināšanu".

Balsošanas rezultāti: par — 8, pret — nav, nederīgi biļeteni — nav.

Literatūras folkloras un mākslas institūta Habilitācijas un promocijas padome 1997. gada 25. novembra sēdē piešķir filoloģijas doktora zinātnisko grādu **Ingūnai Daukstei-Silasproģei** par promocijas darbu "Latviešu literārā dzīve bēgļu gados Vācijā (1944—1950)".

Balsošanas rezultāti: par — 10, pret — nav, nederīgu biļetenu nav.

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas nozares agrārās ekonomikas un uzņēmējdarbības ekonomikas apakšnozares habilitācijas un promocijas padome 1997. gada 19. decembra sēdē piešķir Dr. ekon. zinātnisko grādu **Robertam Zilem** par disertāciju "Īpašuma reforma Latvijas lauksaimniecībā un integrācija Eiropas Savienībā".

Balsošanas rezultāti: par — 10, pret — nav, atturas — nav.

LLU Veterinārmedicīnas habilitācijas padome 1997. gada 22. decembra sēdē piešķir veterinārmedicīnas doktora (Dr. med. vet.) grādu Latvijas Lauksaimniecības universitātes Veterinārmedicīnas fakultātes lektoram, Mg. med. vet. **Arnim Mugurēvičam** par promocijas darbu "Liellopu metapodija kaulu makro un mikrostruktūra dažādos turēšanas apstākļos, postnatālajā ontogēnēzē un vēsturiskā aspektā".

Balsošanas rezultāti: par — 6, pret — nav.

LLU Veterinārmedicīnas habilitācijas padome 1997. gada 22. decembra sēdē piešķir veterinārmedicīnas habilitētā doktora (Dr. med. habil. vet.) grādu Dabas vielu farmācijas laboratorijas FITOSAN direktoram, Dr. med. vet. **Jānim Vētram** par habilitācijas darbu "Veterināro zāļu izstrāde dzīvnieku slimību farmokoterapijai un profilaksei".

Balsošanas rezultāti: par — 6, pret — nav.

Redaktore Zaiga Kipere.
"Zinātnes Vēstnesis".
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
"Science Bulletin" Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Ēvalds Mugurēvičs.
Redkolēģija: akadēmiķis Mārtiņš Beķeris, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis, doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons, doc. Jānis Štrauhmanis.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Fakss 7821109
E pasts: lzs@ac.lza.lv
Indekss 77165.
Iespiests a/s "Preses nams" tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3, LV-1081.
Metiens 1000 eks.